

**Навіщо вивчати іншу мову, відмінну від
своєї, й навіщо говорити нею?**

Не знаю, що означає «своя», тож воліла би почати саме з цього запитання: що таке рідна мова? Потім спробую з'ясувати, що відбувається, коли говорять не однією мовою, а багатьма різними мовами, та як ці різні мови позначають, по суті, різні світи; ці світи не є несумісними, радикально відмінними, вони резонують між собою, але ніколи не збігаються повністю. Тут постає питання, в який спосіб відбувається перехід від однієї мови до іншої; ми також маємо поміркувати, що ж тоді називається перекладом.

Я міркуватиму про це, виходячи з того, що я знаю, із самого осердя моєї професії, а я є філософом. Коли йдеться про філософію, ми

вже маємо справу з іншою мовою, це може бути французька, але не тільки. По-перше тому, що термін «філософ» походить безпосередньо з давньогрецької й означає: той, хто любить мудрість. Так у давнину називали себе деякі греки — у V столітті до Різдва Христового, тобто двадцять шість століть тому. Ці греки проголосили себе філософами, але в цій назві не було великих амбіцій, як могло б спасти на думку, бо вони казали, що люблять мудрість, а не що є мудрецьями. Це були не «софи», а «філософи». З любові до мудрості можуть народитися такі запитання, як наприклад: навіщо говорити іншою мовою, що таке мова, що таке рідна мова?

Що таке рідна мова? Варвар та варнякання

Почнімо з останнього запитання. Рідна мова — це мова матері, вона може бути також мовою батька, й це не завжди та сама мова. Це мова, якою ми говоримо, яка ото-

чує нас від народження — вдома, в родині. Уже в материнському лоні ми чуємо звуки, з яких починається довгий процес звикання до мови; він триває далі з колисковими, яких співають, щоб приспати немовля, з оповідками, які нам розповідають пізніше. Ось у чому унікальність рідної материнської мови. Дехто, можливо, має дві рідні мови, але не тому, що має двох матерів, а тому, що мови їхньої матері та батька не зовсім однакові. Або тому, що мова, якою розмовляє їхня сім'я, мова, в яку вони занурені, безпосередньо пов'язана або, в іншому разі, конкурує (не знаю, як краще сказати) з мовою країни, в якій вони перебувають, мовою, якою до них звертаються вдома брати та сестри, або невдовзі говоритимуть за межами дому, в дитячому садку, у школі.

Розмовляти двома мовами нелегко, але це щаслива нагода. Це дає змогу уникнути небезпечної, на мою думку, ілюзії, якій піддалися греки: вони гадали, що немає жодних інших мов, окрім їхньої власної. Вони називали її словом «логос». Інші, ті що розмов-

ляли не так, як вони, були «варварами», бо вони варнякали щось незрозуміле. Чи знаєте ви, що таке ономаіопея, звуконаслідування: «трісь», «плюх», «бум». «Варвар» — це звук, який видає той, кого й позначають цим звуком, — це незрозумілий для греків звук, і вони й не намагаються його зрозуміти. Логос, навпаки, грецькою означає «мову», а водночас і «розум». Аристотель, один із перших грецьких філософів, визначає людину, як тварину, здатну до логосу, це тварина, що розмовляє та мислить. Отже, греки вважали, що мова, якою вони говорять, тотожна розумові, що грека — це мова розуму, мислення, єдина можлива мова, а інших не існує. Інше — це навіть не мова. Греки говорили логосом, тобто мовою, яка робить людиною, яка творить культуру, раціональність, тобто греки навіть не були певні, що варвари — це люди. У будь-якому разі, те, що вони варвари, те, що вони «варнякають», давало змогу сумніватися у їхній людськості. Уявлення, що існує лише одна мова, та, якою ми розмовляємо-